

Робоча програма дисципліни «Управління ризиками фінансово-кредитних установ»

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 123 · КОМП'ЮТЕРНА ІНЖЕНЕРІЯ

ОС БАКАЛАВР

120

Годин

Загальний обсяг дисципліни

4

Кредити ЄКТС

Відповідно до стандарту

4

Модулі

Змістовних блоки курсу

Загальна інформація про дисципліну

Ідентифікація

Назва: Управління ризиками фінансово-кредитних установ

Спеціальність: 123 Комп'ютерна інженерія

Освітня програма: Фінанси, банківська справа та страхування в управлінських інформаційних системах і технологіях

Ступінь: Бакалавр

Обсяг: 120 годин / 4 кредити ЄКТС

Модулів: 4 змістовних блоки

Підсумковий контроль: Іспит

Призначення дисципліни

Дисципліна «Управління ризиками фінансово-кредитних установ» формує у студентів системне розуміння природи фінансових ризиків, методів їх ідентифікації, оцінювання та мінімізації в банківській, страховій і кредитній сферах. Курс поєднує теоретичні засади ризик-менеджменту з практикою застосування інформаційних систем і технологій для аналізу та управління ризиками.

Дисципліна є профільною для підготовки бакалаврів зі спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія» освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування в управлінських інформаційних системах і технологіях» та забезпечує формування необхідних загальних і фахових компетентностей у сфері ризик-менеджменту фінансово-кредитних установ.

Загальні компетентності

Аналітичне мислення

Здатність до аналізу, синтезу та критичного оцінювання інформації в контексті управління ризиками: виявлення суттєвих даних, порівняння методів оцінки ризиків, формування обґрунтованих висновків і пропозицій щодо мінімізації ризикових позицій.

Самоорганізація

Уміння самостійно навчатися, планувати роботу та організовувати виконання завдань у визначені строки, зокрема під час підготовки аналітичних записок, розрахункових робіт із ризик-моделювання та презентацій.

Комунікація

Здатність до усної та письмової професійної комунікації: чітко пояснювати поняття ризик-менеджменту, аргументовано обґрунтовувати управлінські рішення, оформлювати звіти, висновки та аналітичні записки щодо ризикових позицій установи.

Командна робота

Відповідальність, ініціативність, дисциплінованість та готовність працювати в команді під час групового аналізу кейсів із ризик-менеджменту, обговорення практичних ситуацій і спільного пошуку рішень у сфері управління ризиками.

Студент повинен вміти: аналізувати фінансову, статистичну та нормативну інформацію щодо ризиків; виділяти головне та узагальнювати результати ризик-оцінювання; планувати власну діяльність і дотримуватися дедлайнів; коректно спілкуватися з викладачами та одногрупниками; брати участь у командній роботі та розподіляти обов'язки при виконанні аналітичних проектів.

Фахові компетентності

Розуміння ризик-менеджменту ФКУ

Розуміння сутності системи управління ризиками фінансово-кредитних установ, її функцій та ролі у забезпеченні фінансової стабільності. Знання принципів функціонування банків, страхових і кредитних організацій, класифікації фінансових ризиків та механізмів прийняття ризик-менеджерських рішень.

Аналіз та оцінка ризиків

Здатність ідентифікувати, вимірювати та оцінювати ризики фінансово-кредитних установ: кредитний, ринковий, операційний, ліквідності, валютний, процентний — із застосуванням кількісних і якісних методів, зокрема VaR, стрес-тестування, рейтингових моделей.

ІТ-інструменти ризик-менеджменту

Знання та практичне застосування інформаційних систем і технологій для моделювання ризиків, автоматизації процесів ризик-менеджменту, використання аналітичних платформ і регуляторної звітності у фінансово-кредитних установах.

Студент повинен вміти: оцінювати ризикову позицію фінансово-кредитної установи за ключовими показниками; застосовувати кількісні методи оцінки фінансових ризиків; орієнтуватися в регуляторній базі НБУ та вимогах Базельського комітету; використовувати ІТ-інструменти для моделювання та моніторингу ризиків; розробляти заходи з мінімізації та хеджування ризиків.

Результати навчання

→ Пояснення категорій ризик-менеджменту

Пояснювати сутність ключових категорій: фінансовий ризик, кредитний ризик, ризик ліквідності, ринковий ризик, операційний ризик, VaR, стрес-тестування, хеджування, достатність капіталу, Basel III.

→ Застосування методів оцінки ризиків

Застосовувати методи кількісної та якісної оцінки ризиків (рейтингові моделі, VaR, GAP-аналіз, стрес-тестування), використовувати інформаційні системи для моніторингу та звітності з управління ризиками.

→ Аналіз ризикової позиції ФКУ

Аналізувати основні показники ризиків фінансово-кредитних установ для виявлення вразливих позицій і розробки рекомендацій щодо управління ризиковим профілем.

→ Нормативно-регуляторна база

Орієнтуватися в нормативно-правовій базі регулювання ризиків фінансово-кредитних установ (НБУ, Basel III, MiFID II); використовувати регуляторні та інформаційні джерела для обґрунтування управлінських рішень.

Теоретичні основи управління ризиками фінансово-кредитних установ

Тема 1.1

Сутність і класифікація ризиків фінансово-кредитних установ. Поняття фінансового ризику, їх місце в системі підприємницьких ризиків, принципи класифікації та особливості прояву в банківській, страховій і кредитній сферах.

Тема 1.2

Система ризик-менеджменту фінансово-кредитної установи: організаційна структура, функції підрозділів ризик-менеджменту, регуляторні вимоги НБУ та міжнародні стандарти (Basel III).

Тема 1.3

Методологічні засади ідентифікації та оцінки ризиків. Якісні та кількісні методи оцінки ризиків, карта ризиків, матриця «ймовірність × вплив», рейтингові шкали оцінки.

Тема 1.1 — Лекційний матеріал

Сутність і класифікація ризиків фінансово-кредитних установ

Лекція 1 (2 год.): Поняття ризику у фінансово-кредитній сфері.

Ризик як економічна категорія: невизначеність, ймовірність відхилення від очікуваного результату, двоїста природа ризику (загроза та можливість). Відмінність між ризиком і невизначеністю. Специфіка ризиків фінансово-кредитних установ порівняно з ризиками нефінансових підприємств.

Класифікація ризиків ФКУ: кредитний ризик, ринковий ризик (процентний, валютний, фондовий), ризик ліквідності, операційний ризик, правовий (комплаєнс) ризик, репутаційний ризик, стратегічний ризик. Систематичні та несистематичні ризики. Внутрішні та зовнішні джерела ризиків.

Ключові питання лекції

- Поняття та економічна природа фінансового ризику
- Місце ризиків ФКУ в загальній системі підприємницьких ризиків
- Класифікація ризиків банківських установ
- Класифікація ризиків страхових компаній та кредитних спілок
- Взаємозв'язок між різними видами ризиків у ФКУ
- Фактори виникнення ризиків у фінансово-кредитній сфері

❏ Нормативна база: Закон України «Про банки і банківську діяльність», Постанова НБУ № 64 «Про організацію системи управління ризиками в банках України».

Тема 1.1 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Порівняльний аналіз класифікацій ризиків ФКУ: заповнення порівняльної таблиці за типами установ (банк, страхова компанія, кредитна спілка) із зазначенням специфічних ризиків кожного виду.

Завдання 2. Кейс: ідентифікація ризиків конкретної фінансово-кредитної установи (за відкритою звітністю). Класифікація виявлених ризиків та попередня оцінка їхньої значущості.

Завдання 3. Тестування за ключовими термінами теми (10 питань).

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання Постанови НБУ № 64 «Про організацію системи управління ризиками в банках України» та конспектування ключових положень
- Підготовка порівняльної характеристики підходів до класифікації ризиків у Basel III та вітчизняній нормативній базі
- Складання схеми «Класифікація ризиків ФКУ» з прикладами
- Опрацювання посібника: Гуріна О. В., Корнєва Н. О. «Управління фінансовими ризиками» — розділ 1

Очікуваний результат: студент вміє класифікувати ризики фінансово-кредитних установ, ідентифікувати джерела їх виникнення та наводити приклади для різних типів ФКУ.

Тема 1.2 — Лекційний матеріал

Система ризик-менеджменту фінансово-кредитної установи

Лекція 2 (2 год.): Система ризик-менеджменту як сукупність методів, інструментів та організаційних структур для управління ризиками. Принципи побудови ефективної системи ризик-менеджменту: комплексність, безперервність, гнучкість, інтегрованість. Концепція трьох ліній захисту (three lines of defence): операційне управління, функція ризик-менеджменту, внутрішній аудит.

Регуляторні вимоги: Базельський комітет з банківського нагляду — Basel I, Basel II, Basel III: ключові відмінності, вимоги до достатності капіталу (CAR), нормативи ліквідності (LCR, NSFR). Постанова НБУ № 64 про організацію системи управління ризиками. Вимоги до внутрішніх положень та регламентів управління ризиками.

Ключові питання лекції

- Мета, завдання та принципи системи ризик-менеджменту ФКУ
- Організаційна структура підрозділу ризик-менеджменту банку
- Концепція трьох ліній захисту та розподіл функцій
- Еволюція вимог Базельського комітету: від Basel I до Basel III
- Нормативи достатності капіталу та ліквідності НБУ
- Ризик-апетит та ризик-толерантність: визначення та практика

Тема 1.2 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Аналіз організаційної структури підрозділу ризик-менеджменту на прикладі одного з українських банків (за відкритими даними). Побудова схеми «три лінії захисту».

Завдання 2. Розрахунок нормативу достатності капіталу (CAR) за умовними даними балансу банку. Порівняння з вимогами НБУ та Basel III.

Завдання 3. Міні-дискусія: «Чи є система ризик-менеджменту українських банків достатньо ефективною в умовах воєнного стану?» — аргументація позиції.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання документів Базельського комітету: Basel III — короткий огляд ключових вимог (bis.org)
- Підготовка аналітичної записки: «Регуляторне середовище ризик-менеджменту банків України» (1–2 сторінки)
- Складання порівняльної таблиці вимог Basel I / Basel II / Basel III
- Опрацювання: Крупка М. І. та ін. «Банківська система» — розділ «Ризик-менеджмент банківської діяльності» (ЛНУ, 2023)

Очікуваний результат: студент вміє характеризувати систему ризик-менеджменту ФКУ, пояснювати регуляторні вимоги Basel III та розраховувати норматив достатності капіталу.

Тема 1.3 — Лекційний матеріал

Методологічні засади ідентифікації та оцінки ризиків

Лекція 3 (2 год.): Процес управління ризиками: ідентифікація → оцінка → реагування → моніторинг → звітність. Методи ідентифікації ризиків: аналіз документів, інтерв'ю, анкетування, мозковий штурм, аналіз бізнес-процесів, сценарний аналіз. Реєстр ризиків як інструмент обліку та систематизації.

Якісна оцінка ризиків: бальні шкали ймовірності та впливу, матриця «ймовірність × вплив» (Heat Map), якісні рейтинги ризиків (низький / середній / високий / критичний). **Кількісна оцінка:** статистичні методи, чутливісний аналіз, VaR (Value at Risk) — поняття і логіка розрахунку, метод Монте-Карло.

Ключові формули та концепції

- Рівень ризику = Ймовірність × Величина втрат
- VaR (параметричний) = $\mu - z\alpha \times \sigma$
- Очікувані втрати (EL) = $PD \times LGD \times EAD$
- Матриця ризиків: осі — ймовірність (1–5) та вплив (1–5)

Структура реєстру ризиків

1. Ідентифікатор та назва ризику
2. Опис та джерело ризику
3. Категорія ризику
4. Оцінка ймовірності та впливу
5. Власник ризику
6. Заходи контролю та реагування

Тема 1.3 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Побудова матриці ризиків (Heat Map) для умовного банку: ідентифікація 8–10 ризиків, оцінка за шкалою ймовірності та впливу, розміщення на карті ризиків.

Завдання 2. Розрахунок параметричного VaR для портфеля активів банку при заданому рівні довіри (95%, 99%).
Інтерпретація результатів.

Завдання 3. Заповнення фрагменту реєстру ризиків для умовної фінансово-кредитної установи (5–6 ризиків з повним описом).

Самостійна робота (6 год.)

- Опрацювання посібника: Кібік О., Слободянюк О., Кузнецова Л. «Ризик-менеджмент» (Одеса: Фенікс, 2024) — теми «Методи оцінки ризиків», «Картування ризиків»
- Виконання розрахункового завдання: побудова матриці ризиків реального банку за відкритими даними річного звіту
- Підготовка таблиці «Методи оцінки ризиків ФКУ: переваги та недоліки»
- Пошук статистичних даних НБУ щодо ризиків банківської системи (bank.gov.ua)

Очікуваний результат: студент вміє ідентифікувати ризики ФКУ, будувати матрицю ризиків, розраховувати VaR та заповнювати реєстр ризиків.

Кредитний ризик і ризик ліквідності фінансово-кредитних установ

Тема 2.1

Кредитний ризик фінансово-кредитних установ: сутність, класифікація, фактори виникнення. Методи оцінки кредитного ризику: скоринг, рейтингові моделі, показники PD, LGD, EAD.

Тема 2.2

Методи управління кредитним ризиком: формування резервів, кредитна політика, застава та гарантії, диверсифікація кредитного портфеля, сек'юритизація, кредитні деривативи.

Тема 2.3

Ризик ліквідності фінансово-кредитних установ: поняття, показники ліквідності, нормативи НБУ (LCR, NSFR). GAP-аналіз активів і пасивів за строками.

Тема 2.4

Управління ризиком ліквідності та процентним ризиком. Управління активами і пасивами (ALM), стратегії збалансованого управління, інструменти хеджування процентного ризику.

Тема 2.1 — Лекційний матеріал

Кредитний ризик фінансово-кредитних установ

Лекція 4–5 (4 год.): Кредитний ризик як ймовірність невиконання позичальником своїх зобов'язань. Класифікація кредитного ризику: ризик позичальника, ризик продукту, ризик портфеля. Фактори кредитного ризику: зовнішні (макроекономічні, галузеві) та внутрішні (фінансовий стан позичальника, якість застави, ефективність управління).

Показники кредитного ризику: PD (Probability of Default) — ймовірність дефолту; LGD (Loss Given Default) — рівень втрат у разі дефолту; EAD (Exposure at Default) — величина під ризиком на момент дефолту; Очікувані втрати $EL = PD \times LGD \times EAD$; Непередбачувані втрати (UL) та економічний капітал.

Методи оцінки кредитного ризику

Скоринг: кредитний скоринг (бальна оцінка позичальника), поведінковий скоринг, застосування логістичної регресії та машинного навчання. **Рейтингові системи:** внутрішні (IRB-підхід Basel III) та зовнішні (Moody's, S&P, Fitch) рейтинги. Клас кредитоспроможності позичальника.

Ключові формули

- $EL = PD \times LGD \times EAD$
- $CAR = \text{Власний капітал} / \text{Активи, зважені за ризиком} \times 100\%$
- $\text{Коефіцієнт проблемних кредитів} = NPL / \text{Кредитний портфель} \times 100\%$
- $\text{Коефіцієнт покриття резервами} = \text{Резерви} / NPL \times 100\%$

Тема 2.1 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Розрахунок показників кредитного ризику (PD, LGD, EAD, EL) для умовного кредитного портфеля банку. Визначення рівня непередбачуваних втрат.

Задача 2. Побудова кредитного скорингу: розрахунок бальної оцінки позичальника за заданими критеріями (фінансові показники, кредитна історія, застава). Прийняття рішення про кредитування.

Задача 3. Розрахунок коефіцієнтів NPL, покриття резервами та адекватності резервів для умовного банку. Висновки щодо якості кредитного портфеля.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання посібника: Гуріна О. В., Корнєва Н. О. «Управління фінансовими ризиками» — теми «Кредитний ризик», «Кількісна оцінка кредитного ризику» (ResearchGate, 2023)
- Виконання розрахункового завдання: аналіз якості кредитного портфеля реального українського банку за відкритою звітністю (НБУ, bank.gov.ua)
- Підготовка таблиці «Внутрішній рейтинг позичальника: критерії та шкали оцінки»
- Пошук даних НБУ щодо частки проблемних кредитів в банківській системі України (bank.gov.ua)

Очікуваний результат: студент вміє розраховувати показники кредитного ризику (PD, LGD, EAD, EL), проводити кредитний скоринг та аналізувати якість кредитного портфеля банку.

Тема 2.2 — Лекційний матеріал

Методи управління кредитним ризиком

Лекція 6 (2 год.): Стратегії управління кредитним ризиком: уникнення, зниження, передача, прийняття. **Кредитна політика банку** як інструмент управління кредитним ризиком: стандарти кредитування, ліміти кредитних вкладень, вимоги до застави. Формування резервів під знецінення кредитів: методологія МСФЗ 9 (модель очікуваних кредитних збитків — ECL, три стадії).

Диверсифікація кредитного портфеля: за галузями, регіонами, розмірами позичальників, строками. Концентраційний ризик та ліміти концентрації. Забезпечення кредитів: застава, порука, банківська гарантія, страхування. Сек'юритизація кредитних активів як метод зниження ризику.

Кредитні деривативи

Інструменти передачі кредитного ризику: кредитний дефолтний своп (CDS) — структура, учасники, механізм виплат; кредитна нота (CLN); синтетична сек'юритизація (CDO). Переваги та ризики застосування кредитних деривативів.

Ключові формули МСФЗ 9

- $ECL(12\text{-міс.}) = PD_{12\text{міс.}} \times LGD \times EAD$ (Стадія 1)
- $ECL(\text{lifetime}) = \sum PD_t \times LGD \times EAD_t \times DF_t$ (Стадії 2–3)
- Норматив Н7 (максимальний кредитний ризик) $\leq 25\%$ регулятивного капіталу

Тема 2.2 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Розрахунок резерву під знецінення кредитів за моделлю ECL (МСФЗ 9) для кредитів трьох стадій. Визначення суми очікуваних кредитних збитків.

Задача 2. Аналіз диверсифікації кредитного портфеля банку: розрахунок індексу концентрації Херфіндаля-Хіршмана (HHI) для портфеля, сегментованого за галузями. Висновки щодо рівня концентраційного ризику.

Задача 3. Кейс: розробка схеми хеджування кредитного ризику за допомогою CDS для умовного портфеля корпоративних кредитів. Оцінка витрат на хеджування.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання матеріалів НБУ: «Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» (bank.gov.ua)
- Виконання аналітичного завдання: порівняння кредитних політик двох українських банків (за відкритими даними)
- Підготовка есе: «Сек'юритизація активів як метод управління кредитним ризиком: світовий досвід та перспективи в Україні»
- Розв'язання типових задач на розрахунок ECL та нормативу H7 (5 задач)

Очікуваний результат: студент вміє застосовувати методи управління кредитним ризиком, розраховувати ECL за МСФЗ 9, оцінювати диверсифікацію та концентрацію кредитного портфеля.

Тема 2.3 — Лекційний матеріал

Ризик ліквідності фінансово-кредитних установ

Лекція 7 (2 год.): Ліквідність як здатність ФКУ своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання. Ризик ліквідності: поняття, види (ризик ринкової ліквідності, ризик фондування, ризик балансової ліквідності). Джерела виникнення ризику ліквідності: структурна невідповідність активів і пасивів, вплив депозитів, кризи ліквідності.

Показники ліквідності за вимогами НБУ: норматив миттєвої ліквідності ($H4 \geq 20\%$), норматив поточної ліквідності ($H5 \geq 40\%$), норматив короткострокової ліквідності ($H6 \geq 60\%$). Регуляторні норми Basel III: LCR (Liquidity Coverage Ratio $\geq 100\%$), NSFR (Net Stable Funding Ratio $\geq 100\%$).

GAP-аналіз ліквідності

Метод GAP-аналізу: групування активів і пасивів за строками погашення, розрахунок розриву ліквідності (GAP) по кожному часовому інтервалу, кумулятивний GAP. Позитивний та негативний розрив ліквідності: управлінські наслідки.

Ключові формули

- $H4 = \text{Кошти на кор. рахунках} / \text{Зобов'язання до запитання} \times 100\% \geq 20\%$
- $LCR = \text{Високоякісні ліквідні активи} / \text{Чистий вплив коштів за 30 днів} \geq 100\%$
- $NSFR = \text{Наявне стабільне фінансування} / \text{Необхідне стабільне фінансування} \geq 100\%$
- $GAP_t = \text{Активит} - \text{Пасивит}$

Тема 2.3 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Розрахунок нормативів ліквідності (Н4, Н5, Н6) для умовного банку за даними балансу. Порівняння з нормативними значеннями НБУ та висновки.

Задача 2. Проведення GAP-аналізу ліквідності: групування активів і пасивів банку за строками, розрахунок розриву ліквідності по кожному інтервалу та кумулятивного GAP. Інтерпретація результатів.

Задача 3. Розрахунок LCR за умовними даними. Висновки щодо відповідності вимогам Basel III та необхідних заходів.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання Постанови НБУ про нормативи ліквідності та конспектування ключових положень (zakon.rada.gov.ua)
- Виконання розрахункового завдання: GAP-аналіз реального банку за відкритою звітністю (bank.gov.ua)
- Підготовка таблиці «Нормативи ліквідності НБУ та Basel III: порівняльна характеристика»
- Аналіз динаміки ліквідності банківської системи України за даними НБУ (bank.gov.ua)

Очікуваний результат: студент вміє розраховувати нормативи ліквідності (Н4, Н5, Н6, LCR, NSFR), проводити GAP-аналіз та інтерпретувати ризик ліквідності банку.

Тема 2.4 — Лекційний матеріал

Управління ризиком ліквідності та процентним ризиком

Лекція 8 (2 год.): Процентний ризик: поняття, види (ризик переоцінки, ризик кривої дохідності, базисний ризик, опціонний ризик). Вплив зміни процентних ставок на чистий процентний дохід (NII) і вартість капіталу банку (EVE). Управління активами і пасивами (ALM — Asset & Liability Management) як система мінімізації процентного ризику та ризику ліквідності.

Стратегії ALM: стратегія збалансованого управління (нульовий GAP), стратегія агресивного управління (позитивний / від'ємний GAP залежно від прогнозу ставок), управління дюрацією портфеля. Комітет управління активами і пасивами (КУАП): функції, регламент роботи.

Інструменти хеджування процентного ризику

Процентний своп (IRS): обмін фіксованих і плаваючих процентних платежів. Процентний FRA (Forward Rate Agreement). Процентні кепи та флори. Оцінка ефективності хеджування.

Ключові показники

- Чистий процентний дохід (NII) = Процентні доходи – Процентні витрати
- Чиста процентна маржа (NIM) = $NII / \text{Середні активи} \times 100\%$
- Дюрація активів та пасивів (Modified Duration)
- $\Delta EVE \approx -\Delta D \times \Delta R \times \text{Вартість портфеля}$

Тема 2.4 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Розрахунок NII та NIM банку за умовними даними. Оцінка впливу зміни процентних ставок на чистий процентний дохід (+1%, -1% паралельне зміщення кривої дохідності).

Задача 2. Побудова процентного GAP-звіту (repricing gap): групування активів і пасивів банку за строками переоцінки, розрахунок чутливості NII до зміни ставок.

Задача 3. Кейс: оцінка доцільності укладення процентного свопу (IRS) для хеджування процентного ризику кредитного портфеля банку. Розрахунок витрат і вигід хеджування.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання: Третяк Д. Д., Душейко П. А. «Теоретичні аспекти ризик-менеджменту банку» // Економіка та держава. — 2022. — № 1. — С. 100–107
- Аналіз фінансових результатів реального банку: розрахунок NIM та оцінка чутливості до процентного ризику (за відкритою звітністю)
- Підготовка аналітичної записки: «Управління процентним ризиком в українських банках в умовах волатильності ставок» (1–2 сторінки)
- Розв'язання комплексного завдання з ALM: оптимізація балансової структури для мінімізації процентного ризику

Очікуваний результат: студент вміє розраховувати NII, NIM, процентний GAP, оцінювати вплив зміни ставок на дохідність банку та застосовувати інструменти хеджування процентного ризику.

Ринковий, валютний та операційний ризики ФКУ

Тема 3.1

Ринковий ризик фінансово-кредитних установ: поняття, складові, методи оцінки (VaR, стрес-тестування, бек-тестинг). Ризик торгового портфеля та банківської книги.

Тема 3.2

Валютний ризик фінансово-кредитних установ: сутність, відкрита валютна позиція (ОВП), методи управління — хеджування, диверсифікація, нормативне регулювання НБУ.

Тема 3.3

Операційний ризик фінансово-кредитних установ: поняття, класифікація за Basel III (людський фактор, системи, процеси, зовнішні події). Методи оцінки та управління операційним ризиком.

Тема 3.4

Кіберризики та ризики інформаційної безпеки фінансово-кредитних установ. Специфіка кіберзагроз у фінансовому секторі, регуляторні вимоги, системи захисту та управління кіберризиком.

Тема 3.1 — Лекційний матеріал

Ринковий ризик фінансово-кредитних установ

Лекція 9–10 (4 год.): Ринковий ризик як ризик зміни вартості активів і пасивів ФКУ внаслідок коливань ринкових цін. Складові ринкового ризику: процентний ризик торгового портфеля, фондовий ризик, товарний ризик. Торгова книга та банківська книга: відмінності в управлінні ринковим ризиком.

Метод Value at Risk (VaR): концепція, параметри (рівень довіри, горизонт утримування). Методи розрахунку VaR: параметричний (дельта-нормальний), історичного моделювання, Монте-Карло. Переваги та обмеження VaR. Expected Shortfall (CVaR) як альтернатива VaR.

Стрес-тестування та бек-тестинг

Стрес-тестування: поняття, типи сценаріїв (сенситивний аналіз, сценарний аналіз, зворотне стрес-тестування). Вимоги НБУ та Basel III до стрес-тестування банків. **Бек-тестинг моделей VaR:** порівняння прогнозованих та реальних збитків, тест Купця, трактування порушень.

Ключові формули

- $VaR (\text{параметр.}) = \mu - z_{\alpha} \times \sigma \times \sqrt{T}$
- $VaR \text{ для портфеля} = \sqrt{w_1^2 \sigma_1^2 + w_2^2 \sigma_2^2 + 2w_1 w_2 \rho \sigma_1 \sigma_2} \times z_{\alpha}$
- $CVaR = E[\text{Збиток} \mid \text{Збиток} > VaR]$

Тема 3.1 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Розрахунок параметричного VaR та методу історичного моделювання для умовного портфеля цінних паперів банку при рівнях довіри 95% та 99%. Порівняння результатів.

Задача 2. Стрес-тестування портфеля: розрахунок збитків при заданих стресових сценаріях (зростання ставок на 200 б.п., падіння фондового індексу на 30%). Оцінка достатності капіталу під стресом.

Задача 3. Бек-тестинг моделі VaR: порівняння прогнозованих та фактичних збитків за 250 торгових днів. Тест Купця: розрахунок кількості порушень та висновки щодо якості моделі.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання: Нечипорук Л. В. «Ризик-менеджмент» (Кам'янець-Подільський, 2024) — теми «VaR», «Стрес-тестування»
- Виконання аналітичного завдання: розрахунок VaR для реального портфеля цінних паперів українського банку за даними відкритої звітності
- Підготовка реферату: «Стрес-тестування банків в Україні: методологія та сучасний досвід»
- Розв'язання задач на розрахунок VaR, CVaR трьома методами (5 задач)

Очікуваний результат: студент вміє розраховувати VaR трьома методами, проводити стрес-тестування портфеля та бек-тестинг моделей оцінки ринкового ризику.

Тема 3.2 — Лекційний матеріал

Валютний ризик фінансово-кредитних установ

Лекція 11 (2 год.): Валютний ризик як ризик зміни вартості активів і пасивів, виражених в іноземній валюті, внаслідок коливань обмінних курсів. Відкрита валютна позиція (ОВП): поняття, довга та коротка позиція. Нормативи НБУ щодо ОВП: ліміт загальної ОВП $\leq 20\%$ регулятивного капіталу, ліміт довгої (короткої) ОВП $\leq 10\%$.

Методи управління валютним ризиком: природне хеджування (збалансування активів і пасивів за валютою), валютні форварди (фіксація курсу майбутньої операції), валютні ф'ючерси, опціони на валюту, валютні свопи. Переваги та недоліки кожного інструменту для ФКУ.

Ключові питання лекції

- Природа та джерела валютного ризику ФКУ
- Відкрита валютна позиція: розрахунок та нормативне регулювання
- Вплив девальвації/ревальвації гривні на фінансові результати банку
- Інструменти хеджування валютного ризику: форварди, ф'ючерси, опціони, свопи
- Валютний ризик в умовах фіксованого та плаваючого курсу НБУ
- Управління валютним ризиком в умовах воєнного стану в Україні

Тема 3.2 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Розрахунок відкритої валютної позиції банку за умовними даними балансу (USD, EUR). Перевірка відповідності нормативам НБУ та розробка заходів з приведення ОВП до нормативного рівня.

Задача 2. Хеджування валютного ризику форвардним контрактом: розрахунок форвардного курсу, визначення результату хеджування при різних сценаріях зміни курсу гривні.

Задача 3. Аналіз впливу девальвації гривні на фінансовий результат банку з різними ОВП: кількісна оцінка валютних прибутків/збитків.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання нормативних актів НБУ щодо регулювання ОВП банків (bank.gov.ua, zakon.rada.gov.ua)
- Підготовка аналітичної записки: «Управління валютним ризиком в банках України в умовах воєнного стану» (1–2 сторінки)
- Аналіз динаміки офіційного курсу гривні та ОВП банківської системи за даними НБУ
- Розв'язання задач на розрахунок ОВП та ефективності валютного хеджування (4 задачі)

Очікуваний результат: студент вміє розраховувати ОВП, оцінювати вплив зміни курсу на фінансові результати банку та застосовувати інструменти хеджування валютного ризику.

Тема 3.3 — Лекційний матеріал

Операційний ризик фінансово-кредитних установ

Лекція 12 (2 год.): Операційний ризик за Basel III: ризик збитків внаслідок неадекватних або невдалих внутрішніх процесів, людей, систем або зовнішніх подій. Категорії подій операційного ризику: внутрішнє шахрайство, зовнішнє шахрайство, кадрові практики та безпека праці, клієнти / продукти / ділова практика, збитки від пошкодження фізичних активів, збої в роботі систем та управлінні, виконання, постачання та процесний менеджмент.

Методи розрахунку капіталу під операційний ризик (Basel III): базовий індикаторний підхід (BIA), стандартизований підхід (SA), вдосконалений підхід на основі внутрішніх вимірювань (AMA). База даних подій операційних збитків (Loss Event Database — LED).

Управління операційним ризиком

Система управління операційним ризиком (СУОР): ідентифікація, оцінка, моніторинг, контроль та звітність. Інструменти управління: Матриця RCSA (Risk and Control Self-Assessment), KRI (Key Risk Indicators), карта операційних ризиків, сценарний аналіз.

Ключові формули

- Капітал під операційний ризик (BIA) = $\alpha \times \text{Середній ВД за 3 роки}$ ($\alpha = 15\%$)
- $\text{KRI} = \frac{\text{Фактичне значення}}{\text{Порогове значення}} \times 100\%$
- $\text{Рівень операційного ризику} = \text{Ймовірність} \times \text{Вплив (у грошовому виразі)}$

Тема 3.3 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Проведення RCSA (самооцінка ризиків і контролів) для умовного підрозділу банку: ідентифікація операційних ризиків, оцінка ефективності контролів, визначення залишкового ризику.

Задача 2. Розрахунок вимог до капіталу під операційний ризик базовим індикаторним підходом (BIA) та стандартизованим підходом (SA) за умовними даними банку. Порівняння результатів.

Завдання 3. Кейс: аналіз інциденту операційних збитків у банку (шахрайська транзакція, збій платіжної системи). Розробка рекомендацій щодо покращення контрольного середовища.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання: Тяжкороб І., Сідельник О. «Вплив геополітичних ризиків на інвестиційну активність банків з іноземним капіталом в Україні» // Фінансовий простір. — 2023. — № 3(51). — С. 168–178
- Підготовка аналітичної записки: «Операційні ризики банків в умовах цифровізації: нові виклики та методи управління»
- Ознайомлення з вимогами Basel III до управління операційним ризиком (bis.org)
- Підготовка таблиці «Методи управління операційними ризиками: переваги та обмеження»

Очікуваний результат: студент вміє ідентифікувати та оцінювати операційні ризики ФКУ, проводити RCSA, розраховувати капітал під операційний ризик та розробляти контрольні заходи.

Тема 3.4 — Лекційний матеріал

Кіберризики та ризики інформаційної безпеки ФКУ

Лекція 13 (2 год.): Кіберризик як підвид операційного ризику: поняття, специфіка у фінансово-кредитній сфері. Типи кіберзагроз для ФКУ: DDoS-атаки, фішинг, ransomware, внутрішні загрози (insider threats), атаки на SWIFT-інфраструктуру. Вплив кіберінцидентів на фінансову стабільність та репутацію установи.

Регуляторні вимоги до кіберзахисту ФКУ: Постанова НБУ про кіберзахист у банківській системі, вимоги ISO/IEC 27001, DORA (Digital Operational Resilience Act) для фінансових установ ЄС. Операційна стійкість (operational resilience): концепція, BCP (Business Continuity Plan), DRP (Disaster Recovery Plan).

Управління кіберризиком ФКУ

Система управління кіберризиком: ідентифікація ІТ-активів та вразливостей, оцінка кіберризиків (якісна та кількісна), впровадження технічних і організаційних засобів захисту, моніторинг та реагування на інциденти (SOC — Security Operations Center), відновлення після інцидентів.

- Фреймворк NIST Cybersecurity Framework: Identify, Protect, Detect, Respond, Recover
- Метрики кіберризиків: MTTD, MTTR, кількість інцидентів, збитки від кіберінцидентів
- Страхування кіберризиків: умови, ліміти відшкодування, виключення

Тема 3.4 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Ідентифікація та оцінка кіберризиків умовного банку: складання реєстру кіберзагроз, оцінка ймовірності та потенційного збитку для кожної загрози за матрицею ризиків.

Завдання 2. Розробка плану реагування на кіберінцидент (Incident Response Plan) для сценарію ransomware-атаки на IT-інфраструктуру банку: кроки реагування, відповідальні особи, строки.

Завдання 3. Кейс: аналіз реального кіберінциденту у фінансовому секторі (за відкритими джерелами). Оцінка збитків, виявлення вразливостей та рекомендації щодо превентивних заходів.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання Постанови НБУ про кіберзахист у банківській системі України (bank.gov.ua, zakon.rada.gov.ua)
- Підготовка аналітичної записки: «Кіберризики у фінансовому секторі України: сучасний стан та методи управління»
- Ознайомлення з NIST Cybersecurity Framework (nist.gov) та підготовка конспекту ключових положень
- Підготовка таблиці «Інструменти управління кіберризиком: технічні та організаційні заходи»

Очікуваний результат: студент вміє ідентифікувати кіберзагрози ФКУ, оцінювати кіберризики, розробляти плани реагування на інциденти та знає регуляторні вимоги до кіберзахисту банків.

Інтегроване управління ризиками та регуляторна звітність ФКУ

Тема 4.1

Стратегічний і репутаційний ризики ФКУ. Комплаєнс-ризик та регуляторний ризик: сутність, управління, роль комплаєнс-функції в банку.

Тема 4.2

Інтегрований ризик-менеджмент (ERM — Enterprise Risk Management). Ризик-апетит та ризик-толерантність. Управління капіталом під ризики (ICAAP/ILAAP). Регуляторна звітність.

Тема 4.3

Інформаційні системи та технології в управлінні ризиками ФКУ: аналітичні платформи, автоматизація ризик-звітності, FinTech та RegTech у ризик-менеджменті.

Тема 4.4

Управління ризиками ФКУ в умовах фінансових криз та воєнного стану. Антикризові заходи, системна стійкість та регуляторне реагування НБУ.

Тема 4.1 — Лекційний матеріал

Стратегічний, репутаційний та комплаєнс-ризики ФКУ

Лекція 14 (2 год.): Стратегічний ризик: ризик неправильних стратегічних рішень або неефективної реалізації стратегії.
Джерела: зміна конкурентного середовища, технологічні зміни, регуляторні зміни, помилки менеджменту. Управління стратегічним ризиком: якість стратегічного планування, сценарний аналіз, регулярний перегляд стратегії.

Репутаційний ризик: ризик негативного впливу на ділову репутацію установи. Взаємозв'язок репутаційного ризику з іншими видами ризиків. Управління: моніторинг репутації, комунікаційна стратегія, управління скаргами клієнтів, корпоративна соціальна відповідальність.

Комплаєнс-ризик

Комплаєнс-ризик (правовий/регуляторний ризик): ризик збитків внаслідок порушення законодавства, нормативних актів, стандартів або внутрішніх правил. Функція комплаєнсу в банку: незалежність, повноваження, завдання (AML/CFT, захист прав споживачів, ринкова поведінка, управління конфліктами інтересів).

- Система фінансового моніторингу (AML/CFT) в ФКУ
- Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом» № 361-IX
- GDPR та захист персональних даних клієнтів ФКУ
- Санкційний комплаєнс: регулювання та ризики

Тема 4.1 – Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Аналіз комплаєнс-ризиків: розгляд практичного кейсу порушення вимог фінансового моніторингу (AML/CFT) в банку. Оцінка регуляторних санкцій та репутаційних збитків.

Завдання 2. Розробка матриці комплаєнс-ризиків для умовного банку: ідентифікація ключових регуляторних вимог, оцінка ризику недотримання, заходи контролю.

Завдання 3. Міні-дискусія: «Чи є система комплаєнсу в українських банках достатньою для ефективного управління регуляторними ризиками?»

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання Закону України № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом» (zakon.rada.gov.ua)
- Підготовка аналітичної записки: «Комплаєнс-ризик у банківській системі України: ключові виклики та тенденції»
- Ознайомлення з річними звітами про фінансовий моніторинг банків (ДСФМУ, sdfm.gov.ua)
- Підготовка таблиці «Стратегічний, репутаційний та комплаєнс-ризик: порівняльна характеристика»

Очікуваний результат: студент вміє характеризувати стратегічний, репутаційний та комплаєнс-ризик ФКУ, розробляти матрицю комплаєнс-ризиків та пропонувати заходи управління ними.

Тема 4.2 — Лекційний матеріал

Інтегрований ризик-менеджмент та регуляторна звітність

Лекція 15 (2 год.): Концепція ERM (Enterprise Risk Management): інтегрований підхід до управління всіма видами ризиків ФКУ. Фреймворк COSO ERM 2017: компоненти (управління та культура, стратегія та визначення цілей, ефективність, оцінка та перегляд, інформація, комунікації та звітність). Ризик-апетит та ризик-толерантність: визначення, формалізація, операціоналізація.

ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process) та **ILAAP (Internal Liquidity Adequacy Assessment Process)**: суть, процедура проведення, регуляторні вимоги НБУ. Стрес-тестування капіталу та ліквідності в рамках ICAAP/ILAAP. Зв'язок ICAAP/ILAAP з Basel III (Pillar 2).

Регуляторна звітність з ризиків

Система регуляторної звітності банків до НБУ: форми звітності з управління ризиками, строки та порядок подання. Принципи BCBS 239 (Risk Data Aggregation and Risk Reporting): агрегація ризикових даних та якість звітності про ризики.

- Звіт про достатність регулятивного капіталу (форма 611)
- Звіти про нормативи ліквідності (LCR, NSFR)
- Звіт про кредитний ризик та якість кредитного портфеля
- Стрес-тестова звітність НБУ (щорічне стрес-тестування банків)

Тема 4.2 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Розробка декларації ризик-апетиту для умовного банку: визначення ключових показників ризику (KRI), встановлення порогових значень (ліміти, тригери), формулювання заяви про ризик-апетит.

Задача 2. Спрощений ICAAP: розрахунок внутрішнього капіталу банку з урахуванням кредитного, ринкового та операційного ризиків (Pillar 1) та додаткових ризиків (Pillar 2). Висновки щодо достатності капіталу.

Завдання 3. Підсумкова дискусія: «Які аспекти інтегрованого ризик-менеджменту є найбільш критичними для стабільності ФКУ в сучасних умовах?»

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання: Нечипорук Л. В. «Ризик-менеджмент» (Кам'янець-Подільський, 2024) — розділ «ERM», «ICAAP»
- Підготовка комплексного аналітичного завдання: оцінка системи управління ризиками реального банку (за публічним ICAAP-звітом або річним звітом)
- Аналіз результатів стрес-тестування банків України за матеріалами НБУ (bank.gov.ua)
- Систематизація матеріалу всього курсу; підготовка до підсумкового контролю (іспиту)

Очікуваний результат: студент вміє описувати концепцію ERM, розробляти декларацію ризик-апетиту, розраховувати вимоги до капіталу в рамках ICAAP та орієнтуватися в регуляторній звітності з ризиків.

Тема 4.3 — Лекційний матеріал

Інформаційні системи та технології в управлінні ризиками ФКУ

Лекція 16 (2 год.): Роль інформаційних систем у ризик-менеджменті ФКУ. Архітектура ризик-ІТ: Data Warehouse (сховище даних), системи агрегації ризикових даних (BCBS 239), аналітичні платформи (SAS Risk Management, Oracle Financial Services, Moody's Analytics, Bloomberg). Автоматизація ризик-звітності: ETL-процеси, дашборди ризик-метрик, звіти в реальному часі.

FinTech та RegTech у ризик-менеджменті: RegTech-рішення для автоматизації комплаєнсу та регуляторної звітності. Застосування Machine Learning для скорингу та прогнозування ризиків (моделі бінарної класифікації, нейронні мережі, Random Forest). Big Data для аналізу ризиків. Хмарні рішення та питання безпеки даних ФКУ.

Ключові питання лекції

- Вимоги до ризик-ІТ інфраструктури банку (BCBS 239)
- Компоненти системи управління ризиковими даними (RDMS)
- RegTech: автоматизація комплаєнсу та регуляторної звітності
- Machine Learning для кредитного скорингу та виявлення шахрайства
- Переваги та ризики застосування FinTech у ризик-менеджменті ФКУ
- Вимоги до кіберзахисту ризик-ІТ систем банку

Тема 4.3 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Проектування спрощеної архітектури ризик-ІТ системи банку: побудова схеми потоків даних від джерел (облікові системи, ринкові дані) до ризик-звітності. Визначення ключових компонентів та вимог до них.

Завдання 2. Розробка дашборду ризик-метрик: визначення ключових KRI для моніторингу кредитного, ринкового та операційного ризиків; обґрунтування порогових значень та сигнальних рівнів.

Завдання 3. Кейс: оцінка ефективності впровадження ML-моделі кредитного скорингу в банку — аналіз переваг порівняно з традиційними методами, ризики моделі (model risk), вимоги до валідації.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання принципів BCBS 239 «Risk Data Aggregation and Risk Reporting» (bis.org) — конспект ключових вимог
- Підготовка реферату: «RegTech-рішення для управління ризиками фінансово-кредитних установ: огляд сучасних технологій»
- Аналіз відкритих FinTech-рішень для ризик-менеджменту (порівняльна таблиця 3–4 платформ)
- Підготовка презентації: «Цифрова трансформація ризик-менеджменту банку» (8–10 слайдів)

Очікуваний результат: студент вміє описувати архітектуру ризик-ІТ систем ФКУ, проектувати дашборди ризик-метрик, оцінювати RegTech та ML-рішення для управління ризиками.

Тема 4.4 — Лекційний матеріал

Управління ризиками ФКУ в умовах фінансових криз та воєнного стану

Лекція 17–18 (4 год.): Системний ризик фінансової системи: поняття, канали поширення (банківська паніка, ефект доміно, зараження через ринки). Макропруденційна політика НБУ: інструменти (контрциклічний буфер капіталу, буфер системної важливості, обмеження концентрації). Роль НБУ як регулятора і кредитора останньої інстанції.

Управління ризиками в умовах фінансової кризи:

ідентифікація сигналів наближення кризи, антикризові плани (Contingency Plans), заходи збереження капіталу та ліквідності під час кризи. Особливості регулювання і управління ризиками банків в умовах воєнного стану в Україні (2022–2025 рр.): адаптація нормативів, підтримка НБУ, реструктуризація активів.

Банкрутство та санація ФКУ

Ознаки неплатоспроможності банку. Процедури виведення банку з ринку в Україні: тимчасова адміністрація, ліквідація (ФГВФО). Санація та рекапіталізація. Модель Альтмана та Z-score для банків (Altman's Z"-score для фінансових установ). Системно важливі банки (SIBs) та регуляторні вимоги до них.

- Показники фінансової стійкості банку як індикатори кризи (NPL, CAR, LCR)
- Відновлення та вирішення банківських криз (Recovery & Resolution Planning)
- Система гарантування вкладів (ФГВФО): межі та умови відшкодування

Тема 4.4 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Діагностика фінансової стійкості банку: розрахунок ключових показників (CAR, NPL, LCR, NIM, ROA, ROE) за умовними даними. Визначення ознак кризових явищ та розробка антикризових рекомендацій.

Задача 2. Розрахунок Z-score для умовного банку за моделлю Альтмана. Інтерпретація результату: зона безпеки, зона невизначеності, зона ризику.

Завдання 3. Кейс: розробка антикризового плану (Contingency Plan) для банку з ознаками погіршення фінансового стану в умовах воєнного часу. Обґрунтування запропонованих заходів.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання: Крупка М. І. та ін. «Банківська система» — розділ «Ризик-менеджмент банківської діяльності в кризових умовах» (ЛНУ, 2023)
- Підготовка аналітичної записки: «Банківська система України в умовах воєнного стану: ризики та регуляторні відповіді НБУ» (за даними bank.gov.ua)
- Ознайомлення із Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (zakon.rada.gov.ua)
- Підготовка комплексного аналітичного завдання: оцінка ефективності системи управління ризиками реального банку за системою показників (підготовка до іспиту)

Очікуваний результат: студент вміє діагностувати ознаки фінансової кризи банку, розробляти антикризові плани, оцінювати системний ризик та знати механізми регуляторного реагування НБУ.

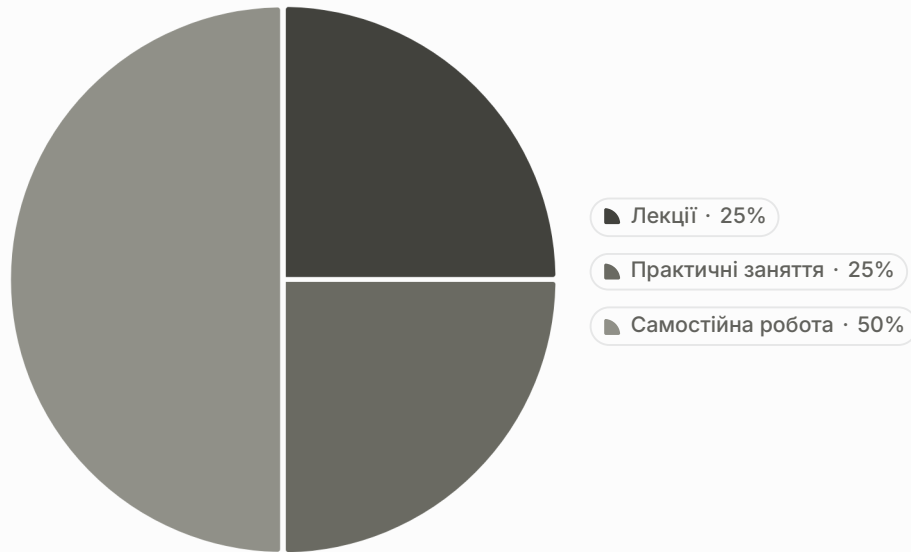
Розподіл навчального часу — 120 годин

Модуль	Тема	Лекції (год.)	Практичні (год.)	СРС (год.)
Модуль 1	Тема 1.1 — Сутність і класифікація ризиків	2	2	5
	Тема 1.2 — Система ризик-менеджменту, Basel III	2	2	5
	Тема 1.3 — Методи ідентифікації та оцінки ризиків	2	2	6
Модуль 2	Тема 2.1 — Кредитний ризик: оцінка	4	2	5
	Тема 2.2 — Управління кредитним ризиком	2	2	5
	Тема 2.3 — Ризик ліквідності	2	2	5
	Тема 2.4 — ALM та процентний ризик	2	2	5
Модуль 3	Тема 3.1 — Ринковий ризик, VaR	4	2	5
	Тема 3.2 — Валютний ризик	2	2	5
	Тема 3.3 — Операційний ризик	2	2	5
	Тема 3.4 — Кіберризики та ІБ	2	2	5
Модуль 4	Тема 4.1 — Комплаєнс та репутаційний ризик	2	2	5
	Тема 4.2 — ERM, ICAAP, регуляторна звітність	2	2	5
	Тема 4.3 — ІС та технології в ризик-менеджменті	2	2	5
	Тема 4.4 — Ризики в умовах кризи та воєнного стану	4	2	5
Разом		36	30	—

Загальний обсяг: **120 годин = 4 кредити ЕКТС**. Лекцій — 30 год. (скоригованих), практичних — 30 год., СРС — 60 год. Розподіл є орієнтовним і може коригуватися відповідно до специфіки навчального процесу.

Структура навчального часу

Коментар до розподілу

Загальний обсяг — **120 годин (4 кредити ЄКТС)** — розподілено між трьома формами роботи для забезпечення балансу між теорією та практикою.

Лекції — 30 год. (25%)

Системне подання теоретичного матеріалу з ризик-менеджменту ФКУ з використанням наочних схем, таблиць і прикладів із банківської практики.

Практичні — 30 год. (25%)

Відпрацювання навичок розрахунку ризикових показників, аналіз кейсів, стрес-тестування, захист аналітичних проектів.

Самостійна робота — 60 год. (50%)

Поглиблене вивчення, підготовка завдань, робота з нормативними джерелами НБУ та Basel. CPC становить **50% обсягу дисципліни**.

Самостійна робота студентів — Детальний опис

Опрацювання літератури

Поглиблене вивчення теоретичного матеріалу за підручниками з ризик-менеджменту ФКУ (Гуріна, Корнева, Нечипорук, Крупка та ін.), нормативно-правовими актами (Закон «Про банки і банківську діяльність», Постанови НБУ, Basel III), науковими статтями у фахових виданнях. Студент конспектує ключові положення, порівнює підходи вітчизняних і міжнародних стандартів.

Індивідуальні завдання

Виконання розрахункових завдань (VaR, EL, NIM, LCR, CAR, GAP-аналіз); аналітичних завдань (оцінка ризик-профілю банку, аналіз кредитного портфеля, стрес-тест); творчих завдань — есе, аналітичні записки, міні-дослідження з актуальних питань ризик-менеджменту ФКУ.

Робота з інформаційними ресурсами

Опрацювання офіційних сайтів: НБУ (bank.gov.ua), Верховної Ради (zakon.rada.gov.ua), Базельського комітету (bis.org), ФГВФО (fg.gov.ua), ДСФМУ (sdfm.gov.ua), Мінфіну (mof.gov.ua). Аналіз статистичних звітів НБУ, пошук актуальної інформації для навчальних завдань.

Підготовка до занять та іспиту

Підготовка до практичних занять (опрацювання умов задач, повторення теорії); підготовка до тестувань (ключові терміни, формули); підготовка до контрольних робіт за кожним модулем та до підсумкового іспиту (систематизація знань, типові задачі з ризик-менеджменту).

Форми контролю знань

1

Поточний контроль

Завдання: розрахункові та аналітичні вправи за темами змістовного модуля. Оцінюються регулярність виконання завдань, якість відповідей і рівень засвоєння матеріалу. Поточний контроль формує накопичувальну оцінку протягом семестру. Проводиться після кожної теми у формі тестування (10–15 питань) або усного опитування за ключовими поняттями ризик-менеджменту.

2

Проміжний контроль

Контрольна робота або комплексне ситуаційне завдання, яке охоплює теми змістовних модулів (теоретичні питання, розрахункові задачі з оцінки ризиків, аналіз ризик-профілю ФКУ). Оцінюються повнота відповіді, правильність розрахунків та обґрунтованість висновків. Проводиться після завершення кожного змістовного модуля.

3

Підсумковий контроль — Іспит

Іспит відповідно до навчального плану. Форма проведення — письмовий іспит (теоретичні питання + розрахункові задачі) або комбіноване тестування. Підсумкова оцінка враховує результати поточного, проміжного та підсумкового контролю відповідно до встановленої шкали: **100-бальна система** з переведенням у національну шкалу та ЄКТС (A, B, C, D, E, FX, F).

Методи викладання

Викладання дисципліни «Управління ризиками фінансово-кредитних установ» поєднує класичні академічні та інтерактивні методи, що забезпечує формування не лише міцної теоретичної бази, а й практичних навичок ризик-менеджменту, необхідних для майбутньої професійної діяльності у сфері фінансів, банківської справи та страхування в управлінських інформаційних системах.

Лекції

Системне подання теоретичного матеріалу з ризик-менеджменту ФКУ з використанням наочних схем, таблиць і прикладів із банківської практики; студенти ведуть конспекти та задають уточнювальні запитання.

Кейс-стаді

Аналіз реальних ризикових ситуацій у ФКУ; студенти ідентифікують ризики, пропонують методи оцінки та управління, обґрунтовують висновки з урахуванням регуляторних вимог.

Практичні задачі

Розрахункові вправи за темами (VaR, EL, NIM, LCR, CAR, GAP-аналіз, стрес-тестування); відпрацювання алгоритмів кількісної оцінки ризиків та інтерпретації результатів.

Дискусії

Обговорення актуальних проблем ризик-менеджменту ФКУ в Україні (кіберризика, воєнний стан, цифровізація, Basel III); розвиток критичного мислення та аргументації.

Нормативні документи

Опрацювання Закону «Про банки», Постанов НБУ, вимог Basel III та підзаконних актів; формування навичок роботи з регуляторною базою ризик-менеджменту.

Самостійне дослідження

Підготовка аналітичних записок, рефератів та презентацій за обраною темою з ризик-менеджменту; розвиток навичок самостійного пошуку та систематизації інформації.

Усі методи спрямовані на формування компетентностей, передбачених освітньою програмою «Фінанси, банківська справа та страхування в управлінських інформаційних системах і технологіях» спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія».

Рекомендована література та ресурси

Підручники та навчальні посібники (2022–2024 рр.)

1

Гуріна О. В., Корнєва Н. О.

Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. — Дніпро, 2023. (ResearchGate, 2023)

2

Кібік О., Слободянюк О., Кузнецова Л.

Ризик-менеджмент : навч.-метод. посібник [Електронне видання]. — Одеса : Фенікс, 2024. — 84 с.

3

Крупка М. І., Андрущак Є. М., Паїтра Л. І. та ін.

Банківська система : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. — Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. — 524 с. (Розділ 12: Ризик-менеджмент банківської діяльності)

4

Нечипорук Л. В.

Ризик-менеджмент : навч. посіб. — Кам'янець-Подільський : КПДІ, 2024.

5

Третяк Д. Д., Душейко П. А.

Теоретичні аспекти ризик-менеджменту банку // Економіка та держава. — 2022. — № 1. — С. 100–107. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.1.100

6

Тяжкороб І., Сідельник О.

Вплив геополітичних ризиків на інвестиційну активність банків з іноземним капіталом в Україні // Фінансовий простір. — 2023. — № 3(51). — С. 168–178.

7

Nazarkevych I., Shushkova Y.

Development of the financial technology market in Ukraine under wartime conditions // Finansovyi prostir. — 2024. DOI: 10.30970/fp.3-4(54).2024.839192

8

Стійкість та управління ризиками фінансових установ: стрес-тестування

// Економіка та суспільство (economyandsociety.in.ua). — 2022. — № 39; Бізнес-інформ (business-inform.net). — 2025. — № 6. — С. 348–356.

Нормативно-правова база та міжнародні стандарти

→

Закон України «Про банки і банківську діяльність»

zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14

→

Постанова НБУ № 64 «Про організацію системи управління ризиками в банках»

bank.gov.ua

→

Basel III: A global regulatory framework (Basel Committee on Banking Supervision)

bis.org

→

Закон України № 361-IX «Про фінансовий моніторинг» (AML/CFT)

zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20

Офіційні ресурси та фахові видання

Національний банк України bank.gov.ua	Верховна Рада України zakon.rada.gov.ua
Фонд гарантування вкладів fg.gov.ua	Базельський комітет (BIS) bis.org
Журнал «Фінансовий простір» fp.lnu.edu.ua	Журнал «Фінансово-кредитна діяльність» fkd.net.ua
Журнал «Економіка та суспільство» economyandsociety.in.ua	